

# EL SOCIALISME I L'HOME A CUBA

(1965)

*Che Guevara*

[www.marxists.org](http://www.marxists.org)

Benvolgut company\*:

Finalitzo aquestes notes en viatge per Àfrica, animat pel desig d'acomplir, tot i que tardanament, la meva promesa. Voldria fer-ho tractant el tema del títol. Crec que podria ser interessant pels lectors uruguaians.

És habitual sentir de boca dels portaveus capitalistes, com a argument en la lluita ideològica contra el socialisme, l'afirmació que aquest sistema social o el període de construcció del socialisme al que hi estem abocats, es caracteritza per l'abolició de l'individu en benefici de l'Estat. No pretendré refutar aquesta afirmació des d'una base merament teòrica, sinó establir els fets tal i com es viuen a Cuba i afegir comentaris de caire general. Primer descriuré a grans trets la història de la nostra lluita revolucionària abans i després de la presa del poder.

Com és sabut, la data precisa en la que s'iniciaren les accions revolucionàries que culminaren el primer de gener de 1959, fou el 26 de juliol de 1953. Un grup d'homes dirigits per Fidel Castro atacà la matinada d'aquell dia el quarter de Moncada, a la província d'Orient. L'atac fou un fracàs, el fracàs es transformà en desastre i els supervivents acabaren empresonats, per reiniciar, després de ser amnistiats, la lluita revolucionària.

Durant aquest procés, en el qual tan sols hi havia gèrmens de socialisme, l'home era un factor fonamental. En ell s'hi confiava, individualitzat, específic, amb nom i cognom, i de la seva capacitat d'acció en depenia el triomf o el fracàs del fet encomanat.

Arribà l'etapa de la lluita guerrillera. Aquesta es desenvolupà en dos ambients diferents: el poble, massa encara adormida a qui calia mobilitzar i la seua avantguarda, la guerrilla, motor impulsor de la mobilització, generador de consciència revolucionària i d'entusiasme combatiu. Fou aquesta avantguarda l'agent catalitzador, qui creà les condicions subjectives necessàries per a la victòria. També en ella, en el marc del procés de proletarització del nostre pensament, de la revolució que s'operava en els nostres hàbits, en les nostres ments, l'individu fou el factor fonamental. Cadascú dels combatents de la Sierra Maestra que assolís algun grau superior en les forces revolucionàries, té una història de fets notables en el seu haver. En base a aquests assolí els seus graus.

Fou la primera època heroica, en la que es disputaven per assolir un càrrec de major responsabilitat, de major perill, sense cap altra satisfacció que l'acompliment del deure. En el nostre treball d'educació revolucionària, hi

tornam sovint sobre aquest alligador tema. En l'actitud dels nostres combatents s'albira l'home del futur.

En altres oportunitats de la nostra història es repetí el fet de l'entrega total a la causa revolucionària. Durant la Crisi d'Octubre o en els dies del cicló Flora, vam veure actes de valentia i sacrifici excepcionals realitzats per tot un poble. Trobar la fórmula per a perpetuar en la vida quotidiana aquesta actitud heroica, és una de les nostres tasques fonamentals des del punt de vista ideològic.

El gener del 1959 s'establí el govern revolucionari amb la participació en ell de diversos membres de la burgesia entreguista. La presència de l'Exèrcit Rebel constituïa la garantia del poder, com a factor fonamental de força.

Es produïren de seguida contradiccions serioses, resoltes, en primera instància, el febrer del '59, quan Fidel Castro assumí el càrrec de primer ministre i de cap de govern. Culminava el procés el juliol del mateix any, en renunciar el president Urrutia davant la pressió de les masses.

Apareixia en la història de la Revolució Cubana, ara amb caràcter nítids, un personatge que es repetirà sistemàticament: les masses.

Aquest ens multifacètic no és, com es pretén, la suma d'elements de la mateixa categoria (reduïts a la mateixa categoria, a més, pel sistema imposat), que actua com un mans ramat. És veritat que segueix sense vacil·lar als seus dirigents, fonamentalment a Fidel Castro, però el grau en el que ell s'ha guanyat aquesta confiança respon precisament a la interpretació cabal dels desitjos del poble, de les seves aspiracions, i a la lluita sincera per l'acompliment de les promeses fetes.

Les masses participaren en la reforma agrària i en la tasca difícil de l'administració de les empreses estatals; passà per l'experiència heroica de Playa Girón; es forjà en les lluites contra les diferents bandes de bandolers armades per la CIA; visqué una de les definicions més importants dels temps moderns a la Crisi d'Octubre i continua avui treballant en la construcció del socialisme.

Observades les coses des d'un punt de vista superficial, podria semblar que tenen raó els que parlen de supeditació de l'individu a l'Estat, les masses realitzen amb entusiasme i disciplina inigualables les tasques que el govern fixa, ja siguin de caire econòmic, cultura, de defensa, esportiu, etcètera. La iniciativa sorgeix en general de Fidel o l'alt comandament de la revolució i és explicada al poble que la pren com a seva. Altres cops, experiències locals es prenen pel partit i el govern per a fer-les generals, tot seguint el mateix procediment.

Malgrat tot, l'Estat de vegades s'equivoca. Quan es produeix una d'aquestes equivocacions, es nota una disminució de l'entusiasme col·lectiu per l'efecte d'una disminució quantitativa de cadascun dels elements que la formen, i el treball es paralitza fins a quedar reduït a magnituds insignificants; és l'instant de

rectificar. Així va succeir el març del 1962 davant d'una política sectària imposada al partit per Aníbal Escalante.

És evident que el mecanisme no basta per a assegurar una successió de mesures sensates i que hi manca una connexió més estructurada amb les masses. Hem de millorar-la durant el decurs dels pròxims anys però, en el cas de les iniciatives sorgides des dels estrats superiors del govern utilitzem per ara el mètode gairebé intuïtiu d'escoltar les reaccions generals davant el problemes plantejats.

Mestre en això és Fidel amb un mode particular d'integració amb el poble només pot apreciar-se en veure'l en acció. A les grans concentracions públiques s'observa una cosa semblant al diàleg de dos diapasons les vibracions dels quals provoquen altres de noves en l'interlocutor. Fidel i les masses comencen a vibrar en un diàleg d'intensitat creixent fins a assolir el clímax en un final abrupte, coronat pel nostre crit de lluita i victòria.

El difícil d'entendre, per a qui no visqui l'experiència de la revolució, és aquesta estreta unitat dialèctica existent entre l'individu i les masses, on tots dos s'interrelacionen i, a la seva vegada, les masses, com a conjunt d'individus, s'interrelacionen amb els dirigents.

En el capitalisme s'hi poden veure alguns fenòmens d'aquesta mena quan apareixen polítics capaços d'aconseguir la mobilització popular, però si no es tracta d'un autèntic moviment social, i en aquest cas no és completament lícit parlar de capitalisme, el moviment viurà el que la vida de qui l'impulsa o fins a la fi de les il·lusions populars, imposat pel rigor de la societat capitalista. En aquesta, l'home està dirigit per un fred ordenament que, habitualment, escapa al domini de la comprensió. L'exemplar humà, alienat, té un invisible cordó umbilical que el lliga a la societat en el seu conjunt: la llei del valor. Ella actua en tots els aspectes de la vida, va modelant el seu camí i el seu destí.

Les lleis del capitalisme, invisibles per al comú de les gents i cegues, actuen sobre l'individu sense que aquest se n'adoni. Només veu l'amplada d'un horitzó que sembla infinit. Així ho presenta la propaganda capitalista que pretén extreure del cas Rockefeller —verídica o no—, una lliçó sobre les possibilitats d'èxit. La misèria que és necessària acumular per a que sorgeixi un exemple així i la suma de roïndats que comporta una fortuna d'aquesta magnitud, no apareixen en el quadre i no sempre és possible per a les forces populars aclarir aquests conceptes. (Hi pertocaria aquí la disquisició sobre com als països imperialistes els obrers van perdent el seu esperit internacional de classe sota l'influx d'una certa complicitat en l'explotació dels països dependents i com aquest fet, al mateix temps, llima l'esperit de la lluita de les masses en el propi país, però aquest és un tema que s'escapa de la intenció d'aquestes notes).

Tot i amb tot, es mostra el camí amb esculls que aparentment, un individu amb les qualitats necessàries pot superar per arribar a la meta. El premi s'albira a la llunyania; el camí és solitari. A més, és una cursa de llops: sols s'hi pot arribar sobre el fracàs dels altres.

Provaré, ara, de definir l'individu, actor d'aquest estrany i apassionat drama que és la construcció del socialisme, en la seva doble existència d'ésser únic i membre de la comunitat.

Crec que el més senzill és reconèixer la seva qualitat de no-fet, de producte no acabat. Les tares del passat es traslladen al present en la consciència individual i hi cal un treball continu per fer-les erradicar.

El procés és doble, d'una banda actua la societat amb la seva educació directa i indirecta, de l'altra, l'individu és sotmet a un procés conscient d'autoeducació.

La nova societat en formació ha de competir molt durament amb el passat. Això es fa sentir no només en la consciència individual en la que pesen els residus d'una educació sistemàticament orientada a l'aïllament de l'individu, sinó també pel propi caràcter d'aquest període de transició amb persistència de les relacions mercantils. La mercaderia és la cèl·lula econòmica de la societat capitalista; mentre existeixi, els seus efectes es faran sentir en l'organització de la producció i, conseqüentment, en la consciència.

En l'esquema de Marx es concebia el període de transició com el resultat de la transformació explosiva del sistema capitalista destrossat per les seves contradiccions; en la realitat posterior s'ha vist com es desprenen de l'arbre imperialista alguns països que constitueixen branques febles, fenomen previst per Lenin. En aquests, el capitalisme s'ha desenvolupat el suficient com per fer sentir els seus efectes, d'un mode o un altre, sobre el poble, però no són les seves pròpies contradiccions les qui, esgotades totes les possibilitats, fan saltar el sistema. La lluita d'alliberament contra un opressor extern, la misèria provocada per accidents estranys, com la guerra, les conseqüències de la qual fan recaure les classes privilegiades sobre els explotats, els moviments d'alliberament destinats a derrocar règims neocolonials, són els factors habituals de desencadenament. L'acció conscient en fa la resta.

En aquests països no s'ha produït encara una educació completa pel treball social i la riquesa està lluny d'arribar a les masses mitjançant el simple procés d'apropiació. El subdesenvolupament d'una banda i l'habitual fugida de capitals cap a països «civilitzats» de l'altra, fan impossible un camí ràpid i sense sacrificis. Resta un gran espai per recórrer en la construcció de la base econòmica i la temptació de seguir els camins trillats de l'interès material, com a palanca impulsora d'un desenvolupament accelerat, és molt gran.

Hi ha el perill de què els arbres no ens deixin veure el bosc. En perseguir la quimera de realitzar el socialisme amb l'ajuda de les armes mellades que ens va llegar el capitalisme (la mercaderia com a cèl·lula econòmica, la rendabilitat, l'interès material individual com a palanca, etcètera), és pot arribar a un carreró sense sortida. I s'hi arriba després de recórrer una llarga distància en la que els camins es creuen moltes vegades i on es difícil percebre el moment en que s'errà la ruta. Mentrestant, la base econòmica adaptada ha fet el seu treball de sapa sobre el desenvolupament de la consciència. Per a construir el comunisme, simultàniament amb la base material cal fer l'home nou.

D'això que sigui tant important escollir correctament l'instrument de mobilització de les masses. Aquest instrument ha de ser de caire moral, fonamentalment, sense oblidar una correcta utilització de l'estímul material, sobretot de natura social.

Com ja vaig dir, en moments de perill extrem és fàcil potenciar els estímuls morals; per a mantenir la seva vigència, és necessari el desenvolupament d'una consciència en la que els valors adquireixin categories noves. La societat en el seu conjunt s'ha de convertir en una escola gegantina.

Les grans línies del fenomen són similars al procés de formació de la consciència capitalista en la seva primera època. El capitalisme arriba a la força, però, alhora, educa la gent en el sistema. La propaganda directa es realitza pels encarregats d'explicar l'ineluctabilitat d'un règim de classe, ja sigui d'origen diví o per imposició de la natura com a ens mecànic. Això aplaca les masses que es veuen oprimides per un mal contra el que no és possible la lluita.

A continuació ve l'esperança, i en això es diferencia dels anteriors règims de casta que no donaven cap sortida possible.

Per a alguns continuarà vigent encara la fórmula de casta: el premi als obedients consisteix en arribar, després de la mort, a uns altres móns meravellosos on els bons són els premiats, amb el que segueix l'antiga tradició. Per d'altres, la innovació; la separació en classes és fatal, però els individus poden sortir de la que pertanyen mitjançant el treball, la iniciativa, etcètera. Aquest procés, i el d'autoeducació per al triomf, han de ser profundament hipòcrites: és la demostració interessada de què una mentida és veritat.

En el nostre cas, l'educació directa adquireix una importància molt més gran. L'explicació és convincent perquè és veritable; no precisa de subterfugis. S'exerceix mitjançant l'aparell educatiu de l'Estat en funció de la cultura general, tècnica i ideològica, per mig d'organismes com el Ministeri d'Educació i l'aparell de divulgació del partit. L'educació agarra en les masses i la nova actitud preconitzada va convertint-se en hàbit; les masses se la van fent seva i pressiona als qui no s'han educat encara. Aquesta és la forma indirecta d'educar les masses, tant poderosa com aquella altra.

Però el procés és conscient; l'individu rep contínuament l'impacte del nou poder social i sent que no està completament adequat a ell. Sota l'influx de la pressió que suposa l'educació indirecta, prova d'acomodar-se a una situació que sent justa i que la seva pròpia manca de desenvolupament l'ha impedit de fer-ho fins ara. S'autoeduca.

En aquest període de construcció del socialisme podem veure l'home nou que va naixent. La seva imatge no està encara acabada; no podria ser-ho mai ja que el procés va paral·lel al desenvolupament de noves formes econòmiques. Sense comptar els qui la seva manca d'educació els fa anar cap al camí solitari, a l'autosatisfacció de les seves ambicions, hi ha qui tot i que dins d'aquest nou panorama de marxa conjunta, tenen una tendència a caminar aïllats de les

masses a qui acompanyen. L'important és que els homes van adquirint cada dia més consciència de la necessitat de la seva incorporació a la societat i, alhora, de la seva importància com a motors d'ella.

Ja no marxen completament sols, per camins apartats, cap a llunyanes esperances. Segueixen la seua avantguarda, constituïda pel partit, pels obrers avançats, pels homes avançats que caminen lligats a les masses i en estreta comunió amb elles. Les avantguardes tenen l'ull posat en el futur i en la seva recompensa, però aquesta no s'albira com a individual; el premi és la nova societat on els homes tindran característiques diferents: la societat de l'home comunista.

El camí és llarg i ple de dificultats. De vegades, en perdre la ruta, cal retrocedir; d'altres, per anar massa ràpid, ens apartem de les masses; en ocasions per fer-ho lentament, sentim proper l'alè dels que ens trepitjen els talons. En la nostra ambició de revolucionaris, provem de caminar tant ràpid com sigui possible, obrint camins, però sabem que hem de nodrir-nos de les masses i que aquestes només podran avançar més ràpid si l'animem amb el nostre exemple.

Tot i la importància que es donen als estímuls morals, el fet de que hi hagi una divisió en dos grups principals (excloent-hi, és clar, a la fracció minoritària dels que no participen, per una raó o una altra en la construcció del socialisme), indica la manca relativa de desenvolupament de la consciència social. El grup d'avantguarda és ideològicament més avançat que les masses; aquestes coneixen els valors nous, però insuficientment. Mentre en els primers es produeix un canvi qualitatiu que els permet anar al sacrifici en la seva funció d'avançats, els darrers només hi veuen a mitges i cal sotmetre'ls a estímuls i pressions d'una certa intensitat; és la dictadura del proletariat que s'exerceix no només sobre la classe derrotada, sinó també individualment, sobre la classe victoriosa.

Tot això implica, pel seu èxit complet, la necessitat d'una sèrie de mecanismes, les institucions revolucionàries. En la imatge de les multituds en marxa cap al futur, encaixa el concepte d'institucionalització com el d'un conjunt armònic de canals, esglaons, repeses, aparells ben engrassats que permetin aquesta marxa, que permetin la selecció natural dels destinats a caminar a l'avantguarda i que adjudiquen el premi i el càstig als que complisquen o atempten contra la societat en construcció.

Aquesta institucionalitat de la Revolució encara no s'ha aconseguida. Cercam una cosa nova que permeti la perfecta identificació entre el Govern i el conjunt de la comunitat, ajustada a les condicions peculiars de la construcció del socialisme i fugint al màxim dels llocs comuns de la democràcia burgesa, trasplantats a la societat en formació (com les cambres legislatives, com a exemple). S'han fet algunes experiències dedicades a crear paulatinament la institucionalització de la Revolució, però sense gaire pressa. El fre major que hem tingut ha estat la por a que qualsevol aspecte formal ens separi de les masses i de l'individu, ens faci perdre de vista la darrera i la més important ambició revolucionària que és veure a l'home alliberat de la seva alienació.

No obstant la manca d'institucions, que s'ha de superar gradualment, ara les masses fan la història com a conjunt conscient d'individus que lluiten per una mateixa causa. L'home, en el socialisme, malgrat la seva aparent estandarització, és més complet; malgrat la manca del mecanisme perfecte per això, la seva possibilitat d'expressar-se i de fer-se sentir en l'aparell social és infinitament més gran.

Encara cal accentuar la seva participació conscient, individual i col·lectiva, en tots els mecanismes de direcció i de producció i lligar-la a la idea de la necessitat de l'educació tècnica i ideològica, de forma que senti com aquests processos són estretament interdependents i els seus avenços són paral·lels. Així aconseguirà la plena consciència del seu ésser social, que equival a la seva realització plena com a criatura humana, tallades totes les cadenes de l'alienació.

Això és traduirà concretament en la reapropiació de la seva natura a través del treball alliberat i l'expressió de la seva pròpia condició humana a través de la cultura i l'art.

Per tal que es desenvolupi la primera, el treball ha d'adquirir una nova condició; la mercaderia-home deixa d'existir i s'instal·la un sistema que otorga una quota per l'acompliment del deure social. Els mitjans de producció pertanyen a la societat i la màquina és només la trinxera on es compleix el deure. L'home comença a alliberar el seu pensament del fet enutjós que suposava la necessitat de satisfer les seves necessitats animals mitjançant el treball. Comença a veure's reflectit en la seva obra i a comprendre la seva magnitud humana a través de l'objecte creat, del treball realitzat. Això ja no implica deixar una part del seu ésser en força de treball venuda, que ja no li pertany, sinó que significa una emanació d'ell mateix, una aportació a la vida comuna on s'hi reflecteix; l'acompliment del seu deure social.

Fem tot el possible per donar-li al treball aquesta nova categoria de deure social i unir-lo al desenvolupament de la tècnica, d'una banda, el que donarà condicions per una major llibertat, i al treball voluntari d'una altra, basats en l'apreciació marxista de què l'home realment assoleix la seva plena condició humana quan produeix sense la compulsió de la necessitat física de vendre's com a mercaderia.

És clar que encara hi ha aspectes coactius en el treball, fins i tot quan sigui necessari; l'home no ha transformat tota la coerció que el rodeja en reflex condicionat de natura social i encara produeix, en molts casos, sota la pressió del medi (compulsió moral, com diu Fidel). Encara li manca aconseguir la completa recreació espiritual davant la seva pròpia obra, sense la pressió directa del medi social, però lligat a ell pels nous hàbits. Això serà el comunisme.

El canvi no es produeix automàticament en la consciència, com no es produeix tampoc en l'economia. Les variacions són lentes i no són rítmiques; hi ha períodes d'acceleració, altres de pausa i fins i tot, de retrocés.

Cal que considerem, a més, com apuntàvem abans, que no estem davant el període de transició pur, tal i com el veia Marx a la Crítica del Programa de Gotha, sinó d'una nova fase no prevista per ell; el primer període de transició del comunisme o de la construcció del socialisme. Aquest es desenvolupa en mig de violentes lluites de classe i amb elements de capitalisme al seu si que enfosqueixen la comprensió racional de la seva essència.

Si a això s'afegeix l'escolasticisme que ha frenat el desenvolupament de la filosofia marxista e impedit el tractament sistemàtic del període, l'economia política del qual no s'ha desenvolupat, cal que convinguem en què encara estem a les beceroles i és precís dedicar-se a investigar totes les característiques primordials d'aquest abans d'elaborar una teoria econòmica i política de més gran volada.

La teoria que resulti donarà indefectiblement preeminència als dos pilars de la construcció: la formació de l'home nou i el desenvolupament de la tècnica. En tots dos aspectes ens queda molt per fer, però és menys perdonable l'endarreriment de la concepció de la tècnica com a base fonamental, ja que aquí no es tracta d'avançar a les palpentes sinó de seguir durant un bon tros el camí obert pels països més avançats del món. Per això Fidel remarca amb tanta insistència la necessitat de la formació tecnològica i científica de tot el nostre poble i més encara, de la seua avantguarda.

En el camp de les idees que condueixen a activitats no productives, és més fàcil veure la divisió entre la necessitat material i espiritual. Des de fa molt temps l'home prova d'alliberar-se de l'alienació mitjançant la cultura i l'art. Mor diàriament les vuit i més hores en que actua com a mercaderia per a ressuscitar en la seva creació espiritual. Però aquest remei porta els gèrmens de la pròpia malaltia: és un ésser solitari que busca comunió amb la natura. Defensa la seva individualitat oprimida pel medi i reacciona davant les idees estètiques com a ésser únic l'aspiració del qual és romandre immaculat.

Es tracta només d'un intent de fuga. La llei del valor no és ja un simple reflex de les relacions de producció; els capitalistes monopolistes la rodegen d'un complicat engranatge que la converteix en una serva dòcil, fins i tot encara que els mètodes que emprin siguin purament empírics. La superestructura imposa una mena d'art en el que s'ha d'educar als artistes. Els rebels són dominats per la maquinària i només els talents excepcionals podran crear la seva pròpia obra. La resta es converteixen en assalariats avergonyants o són triturats.

S'inventa la investigació artística a la que es dona com a definitiva de la llibertat, però aquesta «investigació» té els seus límits imperceptibles fins el moment de topar amb ells, val a dir, de plantejar-se els problemes reals de l'home i de la seva alienació. L'angúnia sense sentit o l'entreteniment vulgar constitueixen còmodes escapaments de la inquietud humana; es combat la idea de fer de l'art una arma de denúncia.

Si es respecten les lleis del joc s'aconsegueixen tots els honors; els que podria rebre un mico en fer giravoltes. La condició és no tractar d'escapar de la gàbia invisible.

Quan la Revolució prengué el poder es produí l'èxode dels completament domesticats; els altres, revolucionaris o no, veieren un nou camí. La investigació artística guanyà un nou impuls. Tot i amb tot, les rutes ja estaven més o menys traçades i el sentit del concepte fugida s'amagà rere la paraula llibertat. En els propis revolucionaris es mantingué sovint aquesta actitud, reflex de l'idealisme burgès a la consciència.

A països que passaren per un procés similars es pretengué combatre aquestes tendències amb un dogmatisme exagerat. La cultura general es convertí gairebé en un tabú i es proclamà el sùmmum de l'aspiració cultural, una representació formalment exacta de la natura, convertint-se aquesta, després, en una representació mecànica de la realitat social que es volia fer veure; la societat ideal, quasi sense conflictes ni contradiccions, que hom buscava crear.

El socialisme és jove i té falles.

Als revolucionaris ens manquen, tot sovint, els coneixements i l'audàcia intel·lectual necessàries per fer front a la tasca de desenvolupar un home nou per mètodes diferents als convencionals i els mètodes convencionals pateixen la influència de la societat que els creà. (Una altra vegada es planteja el tema de la relació entre forma i contingut). La desorientació és gran i els problemes de la construcció material ens absorbeixen. No hi ha artistes de gran autoritat que, al seu torn, tinguin una gran autoritat revolucionària. Els homes del Partit han de prendre aquesta tasca i cercar l'assoliment de l'objectiu principal: educar el poble.

Es cerca llavors la simplificació, el que entén tot el món, que és el que entenen els funcionaris. S'anul·la l'autèntica investigació artística i es redueix el problema de la cultura general a una apropiació del present socialista i del passat mort (i per tant, no perillós). Així neix el realisme socialista sobre la base de l'art del segle passat.

Però l'art realista del segle XIX, també és de classe, més purament capitalista, potser, que aquest art decadent del segle XX, on es transparent l'angúnia de l'home alienat. El capitalisme en cultura ho ha donat tot i no queda d'ell res més que l'anunci d'un cadàver pudent en art, la seva decadència d'avui. Però, per què pretendre cercar en les formes congelades del realisme socialista l'única recepta vàlida? No s'hi pot oposar al realisme socialista «la llibertat», perquè aquesta encara no existeix i no existirà fins al desenvolupament complet de la nova societat; però que no es pretengui condemnar totes les formes d'art posteriors a la primera meitat del segle XIX des de la càtedra pontifícia del realisme a tota ultrança, car es cauria en un error proudhonià de retorn al passat, posant-li camisa de força a l'expressió artística de l'home que neix i es construeix avui.

Hi manca el desenvolupament d'un mecanisme ideològic cultura que permeti la investigació i arrenqui les males herbes, tant fàcilment multiplicable en el terreny adobat de la subvenció estatal.

Al nostre país, l'error del mecanicisme realista no s'ha donat, però sí un altre de signe contrari. I ha estat per no comprendre la necessitat de la creació d'un home nou, que no sigui qui representi les idees del segle XIX, però tampoc les del nostre segle decadent i morbós. És l'home del segle XXI qui hem de crear, malgrat que encara sigui una aspiració subjectiva i no sistematitzada. Precisament aquest és un dels punts fonamentals del nostre estudi i del nostre treball i en la mesura que aconseguim èxits concrets sobre una base teòrica, o que a l'inrevés, extreguem conclusions teòriques de caràcter ampli sobre la base de la nostra investigació concreta, haurem fet una aportació valuosa al marxisme-leninisme, a la causa de la humanitat. La reacció contra l'home del segle XIX ens ha portat la reincidència en el decadentisme del segle XX; no és una errada massa greu, però cal que la superem, so no volem obrir un ampli llit pel revisionisme.

Les grans multituds es van desenvolupament, les noves idees van assolint un impuls adequat al si de la societat, les possibilitats materials de desenvolupament integral d'absolutament tots els seus membres, fan molt més fructífera la seva tasca. El present és de lluita, el futur és nostre.

En resum, la culpabilitat de molts dels nostres intel·lectuals i artistes rau en el seu pecat original; no són autènticament revolucionaris. Podem provar d'injectar l'om perquè doni peres, però simultàniament cal plantar pereres. Les noves generacions arribaran lliures del pecat original. Les possibilitats de què apareguin artistes excepcionals seran major com més es vagi eixamplant el camp de la cultura i la possibilitat d'expressió. La nostra tasca consisteix en impedir que la generació actual, dislocada pels seus conflictes, es perverteixi i perverteixi a les noves. No hem de crear assalariats dòcils al pensament oficial ni «becaris» que visquin a l'ampar del pressupost, que exercitin una llibertat entre cometes. Ja vindran els revolucionaris que recitin el cant de l'home nou amb l'autèntica veu del poble. És un procés que demana temps.

A la nostra societat hi juguen un paper el jovent i el Partit.

Particularment important és el primer, per ser l'argil·la maleable amb la que es pot construir l'home nou sense cap de les tares anteriors.

Rep un tracte d'acord amb les nostres ambicions. La seva educació és com més va més completa i no oblidem la seva integració al treball des dels primers moments. Els nostres becaris fan treball físic a les seves vacances o simultàniament amb l'estudi. El treball és un premi en determinats casos, un instrument d'educació en uns altres, mai un càstig. Neix una nova generació.

El Partit és una organització d'avantguarda. Els millors treballadors són proposats pels seus companys per a integrar-lo. Aquest és minoritat però de gran autoritat per la qualitat dels seus quadres. La nostra aspiració és que el Partit sigui de masses, però quan les masses hagin assolit el nivell de desenvolupament de l'avantguarda, és a dir, quan estiguin educats per al comunisme. I a aquesta educació va dirigit el treball. El Partit és l'exemple viu; els seus quadres han de dictar càtedres de laboriositat i de sacrifici, han de portar, amb la seva acció, les masses, cap al fi de la tasca revolucionària, la

qual cosa implica anys de dura brega amb les dificultats de la construcció, els enemics de classes, les xacres del passat, l'imperialisme...

Voldria explicar ara el paper que juga la personalitat, l'home com a individu de les masses que fan la història. És la nostra experiència, no una recepta.

Fidel donà a la Revolució l'impuls als primers anys, la direcció, la tònica sempre, però hi ha un bon grup de revolucionaris que es desenvolupen en el mateix sentit que el màxim dirigent i una gran massa que segueix els seus dirigents perquè hi té confiança; i hi té fe, perquè ells n'han sabut interpretar els anhels.

No es tracta de quants quilograms de carn es menja o de quants cops l'any es pugui anar algú a passejar-se per la platja, ni de quantes coses boniques que venen de l'exterior es puguin comprar amb els salaris actuals. Es tracta, precisament, de què l'individu se senti més ple, amb molta més riquesa interior i amb molta més responsabilitat. L'individu del nostre país sap que l'època gloriosa que li toca viure és de sacrifici; coneix el sacrifici. Els primers el van conèixer a la Sierra Maestra i per tot arreu on s'hi lluità; després ho hem conegut a tot Cuba. Cuba és l'avantguarda d'Amèrica i ha de fer sacrificis perquè ocupa el lloc d'avançada, perquè indica a les masses d'Amèrica Llatina el camí de la llibertat plena.

Dins el país, els dirigents han d'acomplir el seu paper d'avantguarda; i, cal dir-ho amb tota sinceritat, en una revolució veritable a la que tot es dóna, de la qual no s'espera cap retribució material, la tasca del revolucionari d'avantguarda és alhora magnífica i anguniosa.

Deixeu-me que us digui, exposant-me a semblar ridícul, que el veritable revolucionari està guiat per grans sentiments d'amor. És impossible pensar en un revolucionari autèntica sense aquesta qualitat. Potser sigui un dels grans drames del dirigent; ha d'unir a un esperit apassionat una ment freda i prendre decisions doloroses sense contraure ni un múscul. Els nostres revolucionaris d'avantguarda han d'idealitzar aquest amor als pobles, a les causes més sagrades i fer-lo únic, indivisible. No poden baixar amb la seva petita dosi d'amor quotidiana fins els llocs on l'home comú l'exercita.

Els dirigents de la Revolució tenen fills que en els seus primers balboteigs, no aprenen a cridar el pare; dones que han de ser part del sacrifici general de la seva vida per portar la Revolució al seu destí; el marc dels amics respon estrictament al marc dels companys de la Revolució. No hi ha vida fora d'ella.

En aquesta condicions, cal una gran dosi d'humanitat, una gran dosi de sentit de la justícia i de la veritat per no caure en extrems dogmàtics, en escolasticismes freds, en l'aïllament de les masses. Tots els dies s'ha de lluitar per a que aquest amor a la humanitat es transformi en fets concrets, en actes que serveixin d'exemple, de mobilització.

El revolucionari, motor ideològic de la revolució dins el seu partit, es consum en aquesta activitat ininterrompuda que no té cap fi més que la mort, a no ser que

la construcció s'aconsegueixi a escala mundial. Si el seu afany de revolucionari s'omple quan les tasques més urgents es veuen realitzades a escala local i s'oblida l'internacionalisme proletari, la revolució que dirigeix deixa de ser una força impulsora i s'enfonsa en una mandra còmoda, aprofitada pels nostres enemics irreconciliables, l'imperialisme, que guanya terreny. L'internacionalisme proletari és un deure però alhora és una necessitat revolucionària. Així eduquem el nostre poble.

És clar que hi ha perills presents en les actuals circumstàncies. No només el del dogmatisme, no només el de congelar les relacions amb les masses en el decurs de la gran tasca; també existeix el perill de les febleses en les que s'hi pot caure. Si un home pensa que, per a dedicar tota la seva vida a la revolució, no pot distreure la seva ment per la preocupació de què un fill li manqui un determinat producte, que les sabates de la mainada estiguin trencades, que la seva família passi sense un determinat bé necessari, sota aquest raonament deixa que s'infiltrin els gèrmens de la futura corrupció.

En el nostre cas, hem sostingut que els nostres fills han de tenir i els hi ha de mancar allò que tenen i allò que els hi manca als fills de l'home comú; i la nostra família ho ha de comprendre i lluitar per això. La revolució es fa a través de l'home, però l'home ha de forjar dia rere dia el seu esperit revolucionari.

Així anem anant. Al cap de la immensa columna —no ens avergonyeix ni ens intimida dir-ho— va Fidel, després, els millors quadres del Partit i, immediatament, tant a prop que se sent la seva enorme força, va el poble en el seu conjunt, sòlid engranatge d'individualitats que marxen cap a un fi comú; individus que han assolit la consciència del que cal fer; home que lluiten per sortir del regne de la necessitat i entrar en el de la llibertat.

Aquesta immensa multitud s'ordena; el seu ordre respon a la consciència de la seva necessitat, ja no es força dispersa, divisible en milers de fraccions disparades a l'espai com fragments d'una granada, que proven d'assolir per qualsevol mitjà, en esforçada lluita amb els seus iguals, una posició, quelcom que els permeti suport davant un futur incert.

Sabem que hi ha sacrificis davant nostre i que hem de pagar un preu pel fet heroic de constituir una avantguarda com a nació. Nosaltres, dirigents, sabem que hem de pagar un preu per tenir dret a dir que som el cap del poble que és el cap d'Amèrica. Tots i cadascú de nosaltres paga puntualment la seva quota de sacrifici, conscients de rebre el premi amb la satisfacció del deure acomplert, conscients d'avançar amb tots cap a l'home nou que s'albira a l'horitzó.

Permeteu-me provar de fer unes conclusions:

Nosaltres, socialistes, som més lliures perquè som més plens; som més plens per ser més lliures.

L'esquelet de la nostra llibertat completa està format, en manca la substància proteica i el revestiment; els crearem.

La nostra llibertat i el seu suport quotidià tenen color de sang i estan plens de sacrifici.

El nostre sacrifici és conscient; quota per a pagar la llibertat que construïm.  
El camí és llarg i en part desconegut; coneixem les nostres limitacions. Farem l'home del segle XXI: nosaltres mateixos.

Ens forjarem en l'acció quotidiana, creant un home nou amb una nova tècnica.

La personalitat juga el paper de mobilització i direcció quant encarna les més altes virtuts i aspiracions del poble i no se separa de la ruta.

Qui obre el camí és el grup d'avantguarda, els millors entre els bons, el Partit.

L'argila fonamental de la nostra obra és la joventut, en ella dipositem la nostra esperança i la preparem per a prendre de les nostres mans la bandera.  
Si els balboteigs d'aquesta carta us aclareixen una mica, ha acomplert l'objectiu amb que l'envio.

Rebeu el nostre salut ritual, com una encaixada de mans o un «A Maria Puríssima»:  
Pàtria o mort.

---

\* Carlos Quijano, editor del setmanari uruguaià, Marcha, qui publicà la carta en l'edició del 12 de març del 1965.